گزارش

انتشار برآورد جمعیت شهرستان‌ها برای اولین بار در ایران

مشهدی‌ها ۳میلیون‌و۶۱۹هزار نفر هستند

حسین بیات

برآورد رسمی جمعیت سال ۱۴۰۰ شهرستان‌ها برای نخستین بار در ایران منتشر شد و با تأیید کمیته بخشی آمارهای جمعیت در اختیار کاربران درگاه ملی آمار قرار گرفت. در این برآورد، جمعیت ۳۱ استان و ۴۶۹ شهرستان کشور به تفکیک مرد و زن و شهری و روستایی تهیه شده است. همچنین در این برآورد تعداد خانوار مربوط به هر شهرستان نیز به تفکیک نقاط شهری و روستایی محاسبه و در اختیار کاربران قرار گرفته است. بعد از سرشماری سال ۱۳۹۵، تعداد چهل شهرستان جدید در کشور تصویب شد که برای این شهرستان‌ها و سایر شهرستان‌هایی که دچار تغییر تقسیمات کشوری شدند نیز محدوده‌های جدید به تفکیک مناطق شهری و روستایی بازسازی شده است.

«سما» برای تسهیلگری در امور تشکل‌ها

گزارشی از سازو کار مشارکت شهرداری مشهد با سازمان های مردم نهاد

عکس: محسن بخشنده | شهرآرا

تکتم جاوید

گزارش روز

تشکل‌های اجتماعی یا سازمان‌های مردم‌نهاد همان مجموعه‌های کوچک و بزرگی هستند که در جهت بهبود وضعیت جامعه عمل می‌کنند و به‌صورت خودجوش و داوطلبانه از میان مردم متولد می‌شوند و براساس دغدغه‌های گروهی از افراد جامعه شکل می‌گیرند. بیشتر شان از سوی جمعیتی جوان ایجاد می‌شوند که شور فعالیت اجتماعی دارند و دلسوزانه و گاه جهادی پیش می‌روند؛ همچنان که در بحران‌ها و شرایط ویژه‌ای چون شیوع کرونا با ایده‌های نو، وظایف خود را به خوبی به‌انجام رسانده‌اند. از سوی دیگر شهروندان زیادی نیز با این تشکل‌های بیرون آمده از دل جامعه همکاری می‌کنند و به این ترتیب بیشتر برنامه‌های آن‌ها به سوی نیت خیرخواهانه‌اش پیش می‌رود. درعین حال در شرایطی که این سازمان‌ها به انجام اقدامات وسیع و مداوم تمایل دارند، کمبود امکانات یا تبلیغات مانع اثرگذاری بیشتر کارهایشان می‌شود. از این رو سازمان اجتماعی فرهنگی شهرداری مشهد با راه‌اندازی سامانه‌ای به نام «سما»، نحوه مشارکت با این تشکل‌ها را که پیش از این با چالش‌ها و کمبودهایی روبه‌رو بود، سامان‌دهی کرده است.

روزی ۱۰ تا ۲۰ ثبت‌نام

براساس آمارهای مسئولان، اکنون حدود هزار و ۵۰۰ مسجد و بیش از ۲ هزار و ۷۰۰ هیئت مذهبی در شهر مشهد فعالیت می‌کنند. سامانه «سما» از حدود ۱۰ روز پیش راه‌اندازی شده و حالا شش روز است که به‌طور رسمی فعالیت خود را شروع کرده است و به‌طور متوسط روزانه بین ۱۰ تا ۲۰ تشکل در آن ثبت‌نام می‌کنند.

مهدی ابراهیمی، معاون اجتماعی و مشارکت‌های سازمان اجتماعی فرهنگی شهرداری مشهد ماجرای راه‌اندازی این سامانه را دغدغه مدیریت شهری برای کمک به مشارکت‌های مردمی می‌داند و توضیح می‌دهد: براساس سیاست‌های مدیریت شهری مبنی بر تقویت تشکل‌های مردمی، کاهش تصدیگری، و تسهیلگری خدمات برای اجرای رویدادهای فرهنگی و اجتماعی که در نهایت به کاهش مشکلات و معضلات اجتماعی منجر خواهد شد، سامانه مشارکت‌های اجتماعی را با نام مختصر «سما» راه‌اندازی کردیم.

به گفته او نیت اصلی این اقدام، کمک بدون وابستگی به سازمان‌های مردم‌نهاد است. می‌گوید: به جای اینکه هر سال شهرداری حدود چند هزار برنامه را از صفر تا صد پیش‌بینی و اجرا کند، سازمان‌های مردم‌نهاد متولی پیش‌بینی و اجرای آن‌ها خواهند بود.

حذف کمک‌های نقدی

ابراهیمی ادامه می‌دهد: این سامانه زیر نظر معاونت اجتماعی و مشارکت‌های سازمان فرهنگی اجتماعی شهرداری مشهد راه‌اندازی شده است تا با نگاه عدالت‌محور و به‌صورت شفاف از همه گروه‌های مردمی حمایت کند.

معاون اجتماعی و مشارکت‌های سازمان اجتماعی فرهنگی شهرداری مشهد به جزئیات بیشتری از نوع و شکل کمک‌ها هم اشاره می‌کند: به‌طور معمول خود تشکل‌ها برنامه‌هایی دارند که برای کیفیت اجرا یا تبلیغات و جذب مخاطب به حمایت نیاز دارند. اینجا جایی است که شهرداری ورود می‌کند و با امکانات خود از توسعه کیفی و کمی این برنامه‌ها حمایت می‌کند.

توضیحات تکمیلی او این است که به عنوان مثال اگر هیئتی برای مراسم خود نیاز به تبلیغات یا اطلاع‌رسانی در شهر داشت یا برای برگزاری اردو نیاز مند اتوبوس بود، در اختیار آنان قرار خواهد گرفت. البته کمک‌ها به صورت مشارکتی است که بخشی را خود تشکل و بخش دیگر را شهرداری تأمین می‌کند.

او حذف کمک‌های نقدی به تشکل‌ها را یکی از اهداف اصلی ایجاد این سامانه بیان و تصریح می‌کند: بنا است با بهره‌گیری از امکانات شهرداری، فقط نقش حمایتی داشته باشیم. این رویکرد در نهایت به توانمند شدن خود تشکل‌ها نیز کمک می‌کند.

استقرار شورای مشارکت‌ها در شهرداری‌های مناطق

معاون اجتماعی و مشارکت‌های سازمان اجتماعی فرهنگی شهرداری مشهد روند ثبت‌نام تشکل‌ها را در سامانه‌ای که در آدرس Mosharekat.etefaq.org است، این گونه اعلام می‌کند: یکی از سیاست‌های شهرداری، تقویت منطقه‌گرایی و محله‌محوری است. به این ترتیب که همه درخواست‌ها با ورود به سامانه ثبت و تأیید آن پس از سه روز به مسئولان تشکل پیامک خواهد شد. مرحله بعدی واعلام درخواست‌ها به‌صورت حضوری و با مراجعه به سیزده منطقه شهرداری امکان‌پذیر است.

ابراهیمی به استقرار شورای مشارکت‌ها در همه مناطق شهرداری اشاره و اضافه می‌کند: درباره نحوه ارائه کمک‌های شهرداری به تشکل‌های آن منطقه، رئیس اداره مشارکت‌های هر منطقه با همراهی کارشناسان خبره و اعضای شورای اجتماعی محلات تصمیم‌گیری می‌کنند. او تأکید می‌کند: البته میزان اختیارات و اعتبارات محدود است و درصورتی که درخواست‌ها بیش از سقف مشخص شده باشد به حوزه ستادی و شهرداری ارجاع داده می‌شوند.

۲ نوع مشارکت

او درعین حال محدوده‌ای را مشخص می‌کند که در آن، موضوعات و درخواست‌های احتمالی تشکل‌ها دسته‌بندی شده‌اند: دو نوع مشارکت داریم؛ یکی در مناسبت‌های ملی و اسلامی است و دیگری در موضوعات اجتماعی. به عبارت دیگر مشارکت شهرداری در مناسبت‌های تقویمی یک سقف اعتباری و اختیاری مشخص دارد و پرداختن به آسیب‌های اجتماعی، یک سقف اعتباری و اختیاری دیگر. معاون اجتماعی و مشارکت‌های سازمان اجتماعی فرهنگی شهرداری مشهد در تشریح رویکردهای حمایتی سما این را هم اضافه می‌کند که فعالیت‌های فرهنگی مساجد، خانواده‌محور بودن، زیارت، محور سلامت و نشاط اجتماعی و هرآنچه به بهبود کیفیت مادی و معنوی شهروندان کمک کند در این دسته‌بندی قرار می‌گیرد. درعین حال انجام اقدامات در محلات محروم و طرح‌های مسجدمحور، ضریب حمایتی بیشتری دارند. البته تشکل‌های فعال‌تر هم مشارکت بیشتری از شهرداری دریافت خواهند کرد.

خدمت تشکل‌ها به شهرداری

ابراهیمی بخش دیگری از این مشارکت شهرداری را در برنامه‌های تشکل‌های مردمی، تعهداتی بیان می‌کند که این تشکل‌ها در مقابل شهرداری دارند: یکی از مهم‌ترین رویکردها همین است. سازمان‌های مردم‌نهاد در مقابل مشارکتی که از شهرداری دریافت می‌کنند باید خدماتی را هم برای خودشان تعریف کنند. به طور مثال می‌توانند در مسجد یا محله‌ای که پیرامون آن فعالیت می‌کنند و آسیب اجتماعی دارد برای رفع مشکلات به شهرداری کمک کنند. بر همین اساس بانکی از تعهدات و اقدامات تشکل‌ها بر روی سامانه سما قرار می‌گیرد که می‌تواند مرجع و راهنمای دیگر تشکل‌ها نیز باشد.

اثرات فرهنگی یک سامانه برای حاشیه شهر

حجت‌الاسلام حسن منصوریان
رئیس کمیسیون فرهنگی، اجتماعی، زیارت، گردشگری و رسانه شورای اسلامی شهر مشهد

بحث توزیع و مساعدت منابع برای تشکل‌ها و هیئت‌های مذهبی، مسئله‌ای بود که در بودجه وجود داشت. از طرفی سالیان سال بود که در راستای تقویت برنامه‌های تشکل‌ها و پیشبرد اهداف مدیریت شهری، کمک‌هایی به تشکل‌ها تعلق می‌گرفت. اما دو موضوع مغفول مانده بود که کارشناسان ما در شورای شهر به آن پرداختند. یکی بحث عدالت‌محوری بود که بدانیم تشکل‌ها با چه حساب و معیاری انتخاب می‌شوند و کمک‌های مدیریت شهری به آنان تعلق می‌گیرد. به عبارت دیگر بدانیم شاخص‌های انتخاب چیست. حمایت‌های پیشین فقط محدود به تعدادی از گروه‌ها و تشکل‌ها بود و فقط آن‌ها بودند که از امکانات استفاده می‌کردند. همین باعث شده بود که هم مدیریت شهری زیر سؤال برود و هم بین مجموعه‌ها و سازمان‌های مردم‌نهاد تفرقه و اختلاف پدید آید.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که بسیاری از تشکل‌های فعال مشهد به دلیل نبود منابع پایدار، چشم‌انداز روشنی هم برای آینده خود ندارند، درحالی که با ساماندهی کمک‌های مدیریت شهری نه تنها می‌توان زمینه پایداری فعالیت‌های آنان را فراهم آورد، بلکه می‌توان به آن‌ها فضای رشد و توسعه نیز داد. نکته دیگر این بود که نظام توزیع این برنامه‌ها و خدمات در سطح عادلانه‌ای نبود. انگار تشکل‌ها فقط به اجرای خدمات و برنامه در بخش‌هایی از شهر تمایل داشتند و سایر بخش‌ها از این برنامه‌ها سهمی نمی‌بردند. سهم حاشیه شهر در این برنامه‌ها زیاد نبود و کمتر به آن توجه می‌شد، درحالی که آسیب‌های بیشتری در آنجا جریان دارد.

این دو مسئله باعث شد که شکل همکاری‌های شهرداری و تشکل‌های مردم‌نهاد را در بررسی و در نحوه اجرای آن تجدید نظر و آیین‌نامه‌ای تهیه کنیم که بتوانیم بودجه را عادلانه و کاربردی تقسیم کنیم. در واقع با این شکل نظام‌مند و ثبت درخواست‌ها و اطلاعات در سامانه سما می‌توانیم هم از تعداد تشکل‌های فعال و هم از نحوه ارائه خدماتشان اطلاع پیدا کنیم.

امتیاز دیگر سامانه سما، شفافیت رصد است و متوجه می‌شویم چند درصد هزینه‌ها و بودجه‌هایی که کمک شده، با سیاست‌های مدیریت شهری همراه بوده است. این سرفصل مشخص می‌کند که «هیئت» به عنوان یک تشکل صرف مدنظر ما نیست بلکه ما به هیئت‌هایی با کارکرد اجتماعی نیاز داریم. به این ترتیب به طور قطع اولویت مدیریت شهری از اجرای این طرح، پرداختن به مسائل و مشکلات حاشیه شهر است و منتظر اثرات خیرش در آینده هستیم.

برخوردار شدن مناطق کم‌برخوردار

یادداشت

مجید نژادحسین
شهردار منطقه ۴ شهرداری مشهد

موضوع سکونتگاه‌های غیررسمی از عارضه‌های مشترکی است که گریبان‌گیر عمده کلان‌شهرهای دنیاست، اگرچه این معضل در بسیاری از کشورها با شدت کمتری جریان دارد اما در ایران به دغدغه‌ای جدی تبدیل شده است و به نظر می‌رسد رفع‌شدنی نیاز مند عزمی ملی باشد.

مسئله بافت‌های فرسوده و سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر مشهد نیز مطرح است و از چند منظر مورد توجه مجامع علمی و مدیریتی قرار دارد. متأسفانه در این راستا پیش‌بینی حاد بودن وضعیت بافت‌های متراکم شهری تازه پس از وقوع بحران‌های قریب‌الوقوعی همچون زلزله صورت می‌گیرد و وضعیت ژئوتکنیکی مشهد در کنار مسائلی چون کیفیت پایین فضای زیست شهروندان در این مناطق و بحران‌های اجتماعی و اقتصادی، در جایگاه‌های بعدی و ذیل مسائل مبتلا به این پهنه‌ها دسته‌بندی می‌شوند.

با وجود این به نظر می‌رسد در سال‌های اخیر رویکرد ذی‌نفوذان درباره اهمیت این مسئله دچار انحراف شده است و تصمیم‌گیران در تشخیص اولویت بخشی به حل این مسائل دچار سردرگمی و بی‌عملی شده‌اند. در بررسی علل و عوامل شکل‌گیری این سکونتگاه‌ها می‌توان به عدم تعادل منطقه‌ای، تمرکز امکانات صرفا در کلان شهرها و نبود اشتغال و سرمایه‌گذاری به عنوان عوامل اصلی معضل موجود اشاره کرد. تحقیقات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد که هرچه تمرکز در کلان شهرها بیشتر شود، میزان حاشیه‌نشینی نیز به همان نسبت در این شهرها افزایش پیدا می‌کند. به عنوان مثال، وقتی خراسان یک استان واحد و بزرگ بود، مطالعات مجموعه شهری مشهد نشان می‌داد که بیش از ۹۵ درصد سرمایه‌گذاری‌ها در محدوده این شهر انجام و فقط ۵ درصد این سرمایه‌گذاری‌ها نصیب دیگر بخش‌های استان پهناور خراسان بزرگ شده است. همین مسئله اگرچه زنگ خطر بروز مشکلات جدی برای این خطه را به صدا درآورد اما کمتر مورد توجه قرار گرفت.

این توسعه نامتوازن البته که تبعات دیگری هم دارد، برای نمونه رشد کلان شهرها، افزایش قیمت زمین را در پی دارد و از این جهت عرضه زمین محدود می‌شود. همین اتفاق باعث می‌شود افرادی که از نظر درآمدی جزو دهک‌های پایین جامعه هستند، توانایی هماهنگی با گردونه مالی جاری شهر را نداشته باشند و از داخل شهر به اطراف آن پراکنده شوند.

برای حل این معضل آنچه همواره از سوی شورای عالی شهرسازی و معماری ایران توصیه شده است «ایجاد تعادل منطقه‌ای» است. به این معنا که به جای دامن زدن به تمرکز در یک نقطه، تعادل منطقه‌ای ایجاد کند تا حجم سرمایه‌گذاری در یک منطقه سرزمینی پراکنده شود و افزایش پیدا کند.

در این صورت است که استقرار جمعیت و اشتغال در عرصه سرزمینی به طور کاملا طبیعی افزایش پیدا خواهد کرد. باید توجه داشت که برخورد امنیتی و توسل به زور راه مقابله با این مشکلات نیست و برای جلوگیری از ساخت و ساز غیرمجاز در این مناطق، باید از توان ساکنان همین مناطق بهره برد و آن‌ها را توانمند ساخت.

و اما امروز کلیدواژه‌های «مسکن ارزان قیمت» و «مسکن تدریجی» و عملیات اجرایی ساخت این واحدها در مناطق کم‌برخوردار شهر بیش از هر زمان دیگری توجه شهروندان را به خود جلب کرده است، مقوله‌ای که در صورت اجرای صحیح، بخشی از معضلات مشهد را کاهش می‌دهد و ایمن‌سازی کالبد شهری را نیز به همراه دارد. نقاط پیرامونی شهر مشهد از جمله مناطق ۵،۴،۳ و ۶ شهرداری، منابع غنی اراضی ذخیره شده شهری هستند. می‌توان با نگاه عملیاتی مقابل توسعه افقی شهر ایستاد و به جای گسترش ناموزون به سمت غرب، از ظرفیت‌های این مناطق مستعد برای ساخت واحدهای مسکونی، مجتمع‌های خدماتی و تجاری بهره برد و یک شهر متوازن‌تر ساخت.